

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
माध्यमिक शिक्षकको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम, २०७५

खण्ड (ख) : विषय : संस्कृत भाषा

अङ्क - ६०

१ संस्कृत व्याकरणमा उच्चारण व्यवस्था, संज्ञा र सन्धि (सूत्रार्थ ज्ञानसहित)

- १.१ उच्चारण व्यवस्था
१.१.१ वर्ण समाम्नाय
१.१.२ प्रत्याहार
१.१.३ वर्णोच्चारण स्थान
१.१.४ प्रयत्न (आभ्यन्तर र बाह्य)

१.२ संज्ञा

१.३ सन्धिको परिचय, प्रकार र प्रयोग साधन

२ रूपावली ज्ञान, प्रयोग साधन र प्रयोग (सूत्रार्थ ज्ञानसहित)

२.१ सुबन्त (विभक्ति ज्ञानसहित)

- २.१.१ अजन्त पुलिङ्ग (राम, सर्व, कतर, अन्य, अन्यतर, पूर्व, उभ, उभय, द्वितीय, निर्जर, पाद, दन्त, मास, विश्वपा, हाहा, हरि, सखि, पति, कति, पपी, बहुश्रेयसी, प्रधी, नी, सुधी, शम्भु गुरु, वायु, क्रोष्टु, भानु, अतिचमू, स्वयम्भू, धातृ, पितृ, नृ, भ्रातृ, गो)
- २.१.२ अजन्त स्त्रीलिङ्ग (रमा, सर्वा, निशा, मति, बुद्धि, गौरी, वाणी, लक्ष्मी, नदी, श्री, स्त्री, धेनु, वधू, मातृ, स्वसृ)
- २.१.३ अजन्त नपुंसकलिङ्ग (ज्ञान, फल, हृदय, आस्य, मांस, वारि, दधि, अस्थि, सानु, ज्ञातृ, प्रद्यो)
- २.१.४ हलन्त पुलिङ्ग (व्यूह, अनडुह, सुदिव, किम्, इदम्, चतुर, राजन्, मघवन्, श्वन्, युवन्, पथिन्, मथिन्, ऋत्विज्, त्यद्, तद्, यद्, एतद्, युष्मद्, अस्मद्, महत्, धीमत्, भवत्, तादृश, षष्, पुंस, विद्वस्, चन्द्रमस्, वेधस्, अदस्)
- २.१.५ हलन्त स्त्रीलिङ्ग (गिर, पुर, इदम्, किम्, तद्, त्यद्, यद्, एतद्, अप्, वाच्, दिश, चतुर, अदस्)
- २.१.६ अजन्त नपुंसकलिङ्ग (वार, चतुर, किम्, इदम्, ब्रह्मन्, अहन्, नामन्, तद्, यद्, एतद्, धनुष्, स्वप्, पयस्, अदस्)

२.२ तिङन्त

- २.२.१ तिङ्विभक्तिको ज्ञान र पदगत भेद
- २.२.२ लकारको परिचय र कालगत भेद
- २.२.३ धातुको परिचय, सकर्मक, अकर्मक र द्विकर्मक भेदको परिभाषा एवम् परस्मैपदी, आत्मनेपदी र उभयपदी धातु पहिचानका आधार
- २.२.४ दश ओटै लकारका गणानुसार धातुको अर्थ, रूपावली, प्रयोग साधन र प्रयोग (भू, अत्, एध्, गुप्, अर्च्, कम्प्, क्रीड्, क्रुश, क्षम्, खन्, खाद्, गम्, गर्ज्, घ्रा, चर्, चल, चुम्ब, चेष्ट, जप्, जि, जीव, ज्वल्, त्यज्, त्रप्, त्वर, दृश, द्युत्, धाव्, नम्, निन्द, णीञ्, पत्, पठ्, पा, भक्ष, भज्, भिक्ष, भाष्, भ्रम्, क्रन्द, भृञ्, मन्थ, यज्, याच्, यती, रक्ष, रम्, रुच्, लभ्, वद्, वस्, वह्, वर्ष्, वेप्, वृत्, व्यथ, शिक्ष, श्रिञ्, श्रुव, श्लाघ, सेव्, स्था, स्पन्द, हस्, अद्, अस्, आस्, इड्, दुह, पा, ब्रूञ्, या, विद्, रुद्, शास्, शीड्, स्ना, हन्,

हु, जन् दा, धा, भी, ह्री, भृञ्, दिव्, क्रुध्, क्लिश्, क्षिप्, क्षुध्, तृप्, नश्, नृत्, बुध्, युध्, शक्, सृज्, षुञ्, पुष्, पृ, चिञ्, आप्, वृञ्, तुद्, इष्, गुम्फ्, प्रच्छ्, भ्रस्ज्, मिल्, लिख्, सिच्, क्षिप्, रुध्, छिद्, पिप्ल्, युज्, हिसि, खिद्, भुज्, विद्, तनु, कृञ्, मन्, क्षिण्, कीञ्, ग्रह्, ज्ञा, मूष्, लूञ्, ग्रन्थ्, बन्ध्, ज्या, पूञ्, चुर् अर्थ, कथ्, गण्, चिन्त्, दण्ड्, पाल्, पूज्, मन्त्र्, मुच्, रच्, वच्, सूच्, स्निह्, स्पृह्)

२.२.५ ण्यन्त, सनन्त, यङन्त, यङ्लुङन्त, नामधातु, आत्मनेपदी र परस्मैपदी गणको सामान्य परिचय

३ शब्द निर्माण र अव्यय

३.१ शब्द निर्माण प्रक्रिया, रूप साधन र प्रयोग

३.१.१ कृदन्त

३.१.२ तद्धितान्त

३.१.३ कारक (लक्षण, कारक संज्ञा र विभक्ति विधायक सूत्रहरूको अर्थसहित कारकीय नियमको विशिष्ट ज्ञान र प्रयोग)

३.१.४ समास

३.१.५ स्त्रीप्रत्यय

३.२ अव्यय

३.२.१ परिचय

३.२.२ प्रयोग

४ रचना

४.१ पद सङ्गति

४.१.१ लिङ्ग

४.१.२ वचन

४.१.३ पुरुष

४.१.४ आदरार्थी

४.२ वाक्य र वाच्य

४.२.१ परिचय, प्रकार र परिवर्तन

४.२.२ वाक्य संश्लेषण र विश्लेषण

विषयगत परीक्षाको प्रश्न योजना (Specification Grid)

एकाइ	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	विषयगत प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार
१.	संस्कृत व्याकरणमा उच्चारण व्यवस्था, संज्ञा र सन्धि (सूत्रार्थ ज्ञानसहित)	१० X २	२०
२.	रूपावली ज्ञान, प्रयोग साधन र प्रयोग (सूत्रार्थ ज्ञानसहित)	१० X ३	३०
३.	शब्द निर्माण र अव्यय		
४.	रचना	१० X १	१०
	जम्मा	१० X ६	६०

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
माध्यमिक शिक्षकको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम, २०७४

खण्ड (ख) : विषय : शुक्लयजुर्वेद

अङ्क - ६०

१ दर्शपौणमासयागदेखि राजसूययागसम्मका मन्त्रहरू

- १.१ अग्न्यादान, अग्निहोत्र, दर्शपौणमास, चातुर्मास्य, निरुढपशुर्वन्ध, अग्निष्टोमयागको सामान्य परिचय
- १.२ दर्शपौणमासयाग
  - १.२.१ दर्शपौणमासयाग सम्बन्धी मन्त्रहरूको उच्चारण
  - १.२.२ पिण्डपितृयज्ञ, आधान, उपस्थानका चातुर्मास्य सम्बन्धी मन्त्रहरूको सस्वर उच्चारण
  - १.२.३ हस्त सञ्चालनको परिचयसहित प्रयोग
- १.३ अग्नीषोमीययागमा प्रयोग हुने मन्त्रहरूको सस्वर उच्चारण र प्रयोग
- १.४ आतिथ्येष्टि, यूपनिर्माण, पशु, यूप संस्कार र सोमकण्डन सम्बन्धी मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग
- १.५ अग्निष्टोमयागका प्रातःसवन, माध्यन्दिन सवन र तृतीय सवन सम्बन्धी मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग
- १.६ वाजपेययाग, राजसूययाग सम्बन्धी मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग

२ चयनादिदेखि ईशावास्योपनिषद्सम्मका मन्त्रहरू

- २.१ कुशकण्डिका, पाकयज्ञ, गर्भाधान, पुंसवन, सीमन्तोन्नयन, जातकर्म, नामकरण, निष्क्रमण, अन्नप्राशन, चूडा, उपनयन, वेदारम्भ, समावर्तन, विवाह र अन्त्येष्टि संस्कार सम्बद्ध विषय वस्तुको ज्ञान र प्रयोग
- २.२ अग्निचयनयाग सम्बन्धी मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग
- २.३ विभिन्न देवीदेवताका स्तुतिपरक मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग
- २.४ सौत्रामणियाग सम्बन्धी मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग
- २.५ अश्वमेधयाग सम्बन्धी मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग
- २.६ खिल मन्त्र, सौत्रामणि सम्बद्ध पशुयागका मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग
- २.७ पुरुषमेध, पुरुष सूक्त, सर्वमेध, शिव सङ्कल्प, पितृमेध, प्रवर्ग्यलगायत ईशावास्योपनिषद्सम्मका मन्त्रहरूको हस्त सञ्चालन विधिसहित उच्चारण र प्रयोग

३ याज्ञवल्क्य शिक्षा

- ३.१ याज्ञवल्क्य शिक्षा (पूर्वार्ध)
  - ३.१.१ याज्ञवल्क्य शिक्षा (पूर्वार्ध) का मंगलाचरणको ज्ञान र प्रयोग
  - ३.१.२ त्रैस्वर्यलक्षण प्रतिज्ञाको ज्ञान र प्रयोग
  - ३.१.३ सप्त स्वरको ज्ञान र प्रयोग
  - ३.१.४ मात्राको ज्ञान र प्रयोग
  - ३.१.५ अध्ययन विधिको ज्ञान र प्रयोग
- ३.२ याज्ञवल्क्य शिक्षा (उत्तरार्ध)
  - ३.२.१ वर्णज्ञान

- ३.२.२ सन्धिभेद
- ३.२.३ विवृत्ति ज्ञान
- ३.२.४ स्वरभक्ति र वर्णहरूको स्थान
- ३.२.५ यमको ज्ञान
- ३.२.६ द्वित्वादिवर्णको विशेषता
- ३.२.७ पिण्ड विवेचन
- ३.२.८ स्वरको नाम र देवता
- ३.२.९ विसर्ग सम्बन्धी उच्चारण ज्ञान र प्रयोग

विषयगत परीक्षाको प्रश्न योजना (Specification Grid)

एकाइ	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	विषयगत प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार
१.	दर्शपौणमासयागदेखि राजसूययागसम्मका मन्त्रहरू	१० X २	२०
२.	चयनादिदेखि ईशावास्योपनिषद्सम्मका मन्त्रहरू	१० X २	२०
३.	याज्ञवल्क्य शिक्षा	१० X २	२०
	जम्मा	१० X ६	६०

समाप्त

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
माध्यमिक शिक्षकको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम, २०७४

खण्ड (ख) : विषय : संस्कृत साहित्य

अङ्क - ६०

१ संस्कृत काव्य

- १.१ संस्कृत काव्यको प्रवर्तन तथा संस्कृत साहित्यको इतिहास
- १.२ पौरस्त्य काव्य सिद्धान्तको परिचय र संस्कृतका काव्यविधाको परम्परा
- १.३ संस्कृतका पौराणिक एवम् ऐतिहासिक पद्यात्मक र गद्यात्मक काव्यहरूको परम्परा
- १.४ नाट्यकाव्य र चम्पूकाव्यको प्रयोग र विकास
- १.५ संस्कृत काव्यका मूलभूत विशेषताको निरूपण
- १.६ संस्कृत काव्यमा प्रतिबिम्बित नैतिक र चारित्रिक पक्षको पहिचान
- १.७ संस्कृत काव्यको अन्तर्राष्ट्रिय प्रसिद्धि र प्रशंसा
- १.८ संस्कृत काव्यको आध्यात्मिक र मौलिक पक्षको सामान्य परिचय
- १.९ अन्य भाषाका साहित्यमा संस्कृत काव्यको प्रभाव

२ काव्यशास्त्र

- २.१ काव्य र साहित्यको सम्बन्ध
- २.२ काव्य लक्षण, यसका विशेषता र निष्कर्ष
- २.३ काव्यगुणको परिचय र प्रकार
- २.४ काव्यका प्रमुख सम्प्रदाय वा पक्षहरू
  - २.४.१ रस
  - २.४.२ ध्वनि
  - २.४.३ रीति
  - २.४.४ अलङ्कार
  - २.४.५ वक्रोक्ति
- २.५ शब्दशक्ति
  - २.५.१ अभिधा
  - २.५.२ लक्षणा
  - २.६.३ व्यञ्जना
- २.६ अलङ्कारको परिचय, भेद, लक्षण, उदाहरण र गद्य पद्य साहित्यमा यसको महत्त्व
- २.७ काव्यदोषको लक्षण र दोष परिहारका उपायहरूको समन्वय र निरूपण
- २.८ छन्दको परिचय : गण निर्देश, छन्द प्रकार र उदाहरण

३ काव्यशास्त्रमा भाषा प्रयोग

- ३.१ संस्कृत काव्यशास्त्रको परम्परा
- ३.२ नेपाली साहित्यमा संस्कृत काव्यशास्त्रको योगदान
- ३.३ शब्दका आधारमा रूपावली, वचन, पुरुष, काल, सकर्मक, अकर्मक, द्विकर्मक क्रियालगायतका पक्षको पहिचान र प्रयोग
- ३.४ कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्यको ज्ञान र प्रयोग
- ३.५ कर्तृ, कर्म, करण, सम्प्रदान, अपादान, अधिकरण कारक एवम् सम्बन्ध विभक्तिको ज्ञान र प्रयोग
- ३.६ साहित्यिक लेखनका क्रममा प्रयोग भएका गद्य र पद्यका विशेषता एवम् तिनमा संस्कृत व्याकरणको उपयोग

विषयगत परीक्षाको प्रश्न योजना (Specification Grid)

एकाइ	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	विषयगत प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार
१.	संस्कृत काव्य	१० X २	२०
२.	काव्यशास्त्र	१० X २	२०
३.	काव्यशास्त्रमा भाषा प्रयोग	१० X २	२०
	जम्मा	१० X ६	६०

समाप्त

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
माध्यमिक शिक्षकको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम, २०७४

खण्ड (ख) विषय : वेद

विषयगत परीक्षाको प्रश्न योजना (Specification Grid)

एकाइ	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	विषयगत प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार
१.	शुक्लयजुर्वेदका सौमिक ग्रह ग्रहण तथा संस्कार	१० X २	२०
२.	शुक्लयजुर्वेदका वाजपेय यज्ञ र राजसूय यज्ञ गणपतिप्रार्थना र शान्तिपाठ		
३.	शुक्लयजुर्वेदका अभिषेकार्थ जलग्रहण, आज्यग्रहण	१० X १	१०
४.	उखासम्भरणादि यज्ञ, पिण्डपितृयज्ञ		
५.	उखाधारणादि, अग्न्युपस्थान, समिधाधान र इष्टकाचयनादि मन्त्रहरु, स्थाणुहोम, सोमप्राथना	१० X १	१०

६.	याज्ञवल्क्य शिक्षा (पूर्वार्ध, उत्तरार्ध) स्वरज्ञान, मात्राज्ञान आदि	१० X २	२०
	जम्मा	१० X ६	६०

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
माध्यमिक शिक्षकको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम, २०७४

खण्ड (ख) विषय : ज्योतिष

विषयगत परीक्षाको प्रश्न योजना (Specification Grid)

एकाइ	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	विषयगत प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार
१.	पञ्चाङ्ग परिचय, इष्टकाल, भयात, भभोग, नक्षत्रचरण निर्धारण, ग्रहस्पष्ट र लग्नसाधन	१० X १	१०
२.	भुक्तोनविंशोत्तरी, त्रिभागी, योगिनीदशासाधन		
३.	ग्रहपरिचय, उच्च नीच, शत्रु, मित्र, शुभ, अशुभ, उदय, अस्त, वकीमार्गी, बलि र निर्बल विचार	१० X १	१०
४.	भावज्ञान, फलादेश र स्त्रीजातकफल		
५.	त्रिभुज र चतुर्भुजको लम्ब, क्षेत्रफल साधन, समचतुर्भुजको आयात, वर्ग र समलम्बचतुर्भुजको क्षेत्रफल साधन	१० X १	१०
६.	सम-विषमा खातको घनफलसाधन, छाँया, शंकु र दीपौच्च परस्पर पत्ता लगाउने तरिका, समीकरणका आधारमा व्यक्ताव्यक्तराशिमान साधन		
७.	गृहारम्भ, गृहप्रवेश, कलशचक्र, वृषवास्तु, यात्राकाल, पुण्यकाल, द्विरागमन, अन्नप्राशन, चूडाकर्ममुहूर्त, अक्षरारम्भ, उपनयन, विवाह, व्रतबन्ध र कर्णवेध मुहूर्त	१० X १	१०
८.	यात्राकाल, बार, नक्षत्र, तिथि शूल र त्याज्य दिगीश विचार		
९.	प्रमुख ज्योतिर्विदहरुको परिचय - आर्यभट्ट बराहमिहिर, भाष्कराचार्य, नयराजपन्त, टलेमी, ग्यालिलियो र न्युटन	१० X १	१०
१०.	ज्योतिषशास्त्रको परिचय, उद्देश्य तथा ज्योतिषशास्त्रका प्राचीन र नवीन विभागहरु, आकाशगंगा र सौर्यमण्डलको परिचय		
११.	वर्ग, वर्गमूल, घनमूल, इष्टकर्म, मिश्र व्यवहार, क्षेत्र व्यवहार, वृत्ति व्यवहार, श्रेढी, क्षेत्र र राशीव्यवहार	१० X १	१०
१२.	करणी, कुट्टक, वर्ग प्रकृति, चक्रवाल, एक-अनेक, वर्णसमीकरण र मध्यमाहरण, एवम भाष्करीय वीच गणितका पद्यहरु		
	जम्मा	१० X ६	६०

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग

माध्यमिक शिक्षकको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम, २०७४

खण्ड (ख) विषय : कर्मकाण्ड

विषयगत परीक्षाको प्रश्न योजना (Specification Grid)

एकाइ	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	विषयगत प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार
१.	नित्यकर्म, पञ्चगव्य कर्मपात्रनिर्माण, अर्घ्यस्थापना, प्राणप्रतिष्ठा, पञ्चोपचार, षोडशोपचार, अग्निस्थापना, रुद्राभिषेक, दुर्गापूजा,	१० X १	१०
२.	पुरुषसूक्त, श्रीसूक्त, उषःसूक्त, शिवसंकल्पसूक्त,		
३.	मुहूर्त ज्ञान (अग्निवास, शिववास, यात्रा, गृहारम्भ, गृहप्रवेश, गृहवास्तु, कलशचक्र, पुराणश्रवण, चूडा, व्रतबन्ध, विवाह, द्विरागमन	१० X १	१०
४.	षोडश संस्कार विधि ज्ञान		
५.	मण्डप निर्माण विधि र रेखीका प्रकार, यज्ञभेदले सामग्रीका प्रकार		
६.	उपकरण निर्माण (पवित्र, ऋषि, मोटक, बर्हि, विष्टर) तथा अन्य उपकरणको ज्ञान	१० X १	१०
७.	संकल्प (प्रतिज्ञा, गोदान, वरणी, हवन, श्रावणी, कन्यादान, ग्रहदान, अन्नदान, भूयसीदान)		
८.	अन्त्य कर्म (वैतरणी, दशदान, शवबन्धन, दाहसंस्कार, दशाहक्रिया, एकादशाह संस्कार, मध्यम उत्तम शोडषी, सपिण्डी, पाथेय श्राद्ध, ऊनमासिक-मासिक	१० X १	१०
९.	श्राद्ध विधि, (वार्षिक, तर्षण, एकोदिष्ट, एकपार्वण, पार्वण, तीर्थ, नान्दी, ब्रह्मकपाली, त्रिपिण्डी, अविधवानवमी, आत्मश्राद्ध)		
१०.	शान्ति विधि (दीप, कलश, गणेशपूजनसहित वैदिक तथा तान्त्रिक विधिले नवग्रह शान्ति, मूल शान्ति, कालसर्पयोग शान्ति, अपशकुन शान्ति	१० X १	१०
११.	चक्र एवं कुण्ड निर्माण (वास्तु चक्र, योगिनी चक्र, सर्वतो भद्र चक्र, लिङ्गतोभद्रचक्र एवं देवीयज्ञ र देवयज्ञसम्बन्धी कुण्ड निर्माण ज्ञान		
१२.	संस्कृत भाषाको कारकीय ज्ञान तथा सुवन्त तिडन्तको वचन र पदज्ञान		
१३.	ह्रस्व, दीर्घ, प्लुत, उदात्त, अनुदात्त, स्वरितको ज्ञानपूर्वक रुद्राष्टाध्यायीको ज्ञान	१० X १	१०
१४.	कर्मकाण्डको शास्त्रीय परम्परा र ऋषि महर्षिका मतअनुसार लोक व्यवहारमा यसको प्रयोजन		
	जम्मा	१० X ६	६०

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
माध्यमिक शिक्षकको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम, २०७४

खण्ड (ख) विषय : संस्कृत व्याकरण

विषयगत परीक्षाको प्रश्न योजना (Specification Grid)

एकाइ	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	विषयगत प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार
१.	महेश्वरका चौध सूत्र, प्रत्याहार, स्थान, प्रयत्न (आभ्यन्तर र बाह्य) सूत्रको लक्षण, पाणिनिका सूत्रहरूको भेद, सूत्रहरूको अर्थ गर्ने तरिका, संज्ञासन्धिज्ञान र पंचसन्धिका प्रमुख सूत्रहरूको व्याख्या र रुपसिद्धि	१० X १	१०
२.	अजन्त-पुलिंग, स्त्रीलिंग, नपुंसकलिंग एवं हलन्त- पुलिंग, स्त्रीलिंग, नपुंसकलिंगका शब्दहरूको प्रमुख सूत्रसहित रुपसिद्धि, रुपायन, सूत्रव्याख्या र अव्ययको परिचय		
३.	स्त्रीप्रत्ययका कारिका र प्रमुख सूत्रहरूको व्याख्यासहित टाप, डाप, चाप, डीप, डीष, डीन्, ऊङ् र ति प्रत्ययबाट निष्पन्न रुप		
४.	सुब्विभक्तिको अर्थ, कारकको लक्षण, कारक प्रकरणका प्रमुख सूत्रहरूको व्याख्यासहित, कर्तु, कर्म, करण, सम्प्रदान, अपादान, अधिकरण कारकको परिचय एवं सम्बन्ध विभक्तिमा कारकत्वअभाव ज्ञान	१० X १	१०
५.	लक्षण उदाहरण सूत्रार्थ लौकिक अलौकिक विग्रहसहित, केवल समास, अव्ययीभाव, तत्पुरुष (कर्मधारय, द्विगु, नञ, गति, उपपद) बहुव्रीहि, द्वन्द्व, एकशेष र अलुक समास	१० X १	१०
६.	सूत्रार्थ र रुपसिद्धि प्रक्रियासहित अपत्याधिकार, रक्तादर्थ, चातुरार्थिक, शैषिक, विकारार्थ, ठगार्थ, ठजाधिकार, प्राग्दिव्यतीय, प्रकरणका प्रत्ययहरूद्वारा निष्पन्न शब्द		
७.	कृत्यपूर्वकदन्त र उत्तरकृदन्तका मुख्यसूत्रहरूको व्याख्यासहित प्रमुख प्रत्ययबाट शब्दनिर्माण		
८.	लकारको अर्थ, लकारका भेद, लादेश प्रत्ययहरू र तिनको वचन, पुरुष एवं पदगत भेद, दशगणमा प्रयुक्त विकरणविधायकसूत्र र विकरणको ज्ञान एवं प्रयोग	१० X १	१०
९.	धातुको अर्थ, धातुका भेद, दशलकारमा गणअनुसार भू, द्युत्, भज्, णीञ्, श्रु, अस्, ब्रूञ्, हन्, शीङ्, हु, भी, दीव्, नृत्, चिञ्, आप्, तुद्, भ्रस्ज्, रुध्, इन्धी, तन्, कृञ्, ग्रह्, क्रीञ्, चुर, वच्, कथ्, मन्त्र्, गण्, पाल्, पूज् धातुहरूका कर्तु, कर्म र भाववाच्यमा रुपसिद्धि एवं रुपावली		
१०.	ण्यन्त- सन्नन्त नामधातु, यङन्त, यङ्लुगन्त र लकारार्थका प्रमुख सूत्रहरूको अर्थ एवं रुपसिद्धि प्रक्रिया		
११.	वार्तिकको अर्थ र सूत्रमा वार्तिकको आवश्यकतासम्बन्धी ज्ञान एवं प्रयोग	१० X १	१०
१२.	परिभाषाको अर्थ, भेद, आवश्यकतासहित मुख्य मुख्य परिभाषाहरूको व्याख्या		

१३.	स्फोट शब्दको व्युत्पत्ति, लक्षण र भेद		
१४.	पाणिनि, कात्यायान, पतञ्जलि, भर्तृहरि, भट्टोजीदीक्षित, नागेश भट्ट, कौण्डभट्ट र वरदराजाचार्यको परिचय	१० X १	१०
	जम्मा	१० X ६	६०